

ИСТОРИЈСКА УЛОГА СНО У КАНАДИ

Канада је земља досељеника и њихових потомака. Међу досељеницима из разних земаља ту су и Срби. Неки су дошли пре много година; још их више стално пристиже. Историја српске емиграције у Канади је историја досељеника: старих и младих, богатих и сиромашних, школаних и нешколованих. Имена неких од старих пионира су позната. Имена многих осталих су остала непозната. Само се зна да су ти људи дошли у Канаду и да нису заборавили ко су били пошто су иза себе оставили задужбине - цркве и српске организације.

Многи досељеници су се нашли по први пут далеко од куће, од пријатеља и познатих села. Дошли су да живе међу странцима. Морали су да се навикну на стране обичаје, да науче нов језик и да опстану у иностранјој земљи. Досељеников живот био је тежак: често пун патње и самоће. Иако далеко од своје родне груде досељеници никад нису заборавили своју светосавску веру, српски језик и обичаје.

Срби су се почели досељавати у Канаду крајем 19. века. То су углавном били сељаци и радници радени на тежким пословима претежно самци, који су водили рачуна о самим себи и бригу о својим породицама у старом крају. И поред, тада, врло ниске плате - 20 или 25 центи на сат, односно два долара на дан - знали су да зараде и да уштеде.

Напад Аустрије на Србију 1914. пробудио је у овим људима скривени патриотизам и љубав према својој отаџбини, и при првим аустријским гранатама испалиених на Београд, овде је, тако рећи преко ноћ, покренуо одбор Српског црвеног крста и прва новчана пошиљка упућена Друштву српског црвеног крста у Београду, потврђена је признаницом из Ниша, где се Црвени крст повукао пред аустријском навалом.

На глас да су Срби Торонто основали Одбор српског црвеног крста, у року од две-три недеље, основани су одбори у Хамилтону, Веланду, Нијагара Фалсу, Порт Колборну и у Калгарију у Алберти. Али, ови одбори ипак нису били основани у свим српским колонијама у Канади, као што је то био случај са Српском народном одбраном која истовремено основана у САД а чији је председник био проф. Михаило Пупин, тада конзул Краљевине Србије у Седињеним Државама. О томе, Срби у Канади почели су разговарати и договарати се како и они да оснују своју Српску народну одбрану.

Гајо Васиљевић, који је тада живео у Веланду бацио се свом снагом на покретање српских новина и на оснивање Српске народне одбране у Канади. У вези с тим ступио је у везу са Мићуном М. Павићевићем, црногорским народним послаником, који је у то време био у Седињеним Државама и приволио га да дође у Веланд и прими се уредништва новина које ће се тамо покрећути.

Убрзо је изашао и први број. У њему се појавило и позва за збор торонтских Срба ради оснивања СНО-а.

Први одбрана Српске народне одбране основана је у Торонту 17. јула 1916. Затим су основани одбори у Веланду, Нијагара Фалсу, Порт Колборну, Хамилтону и Калгарију. Да би се одбори СНО повезали у једну целину, почетком августа 1916. одржан је први заједнички СНО у Канади у Српском дому у Веланду. Прву управу СНО-е сачињавали су: отац Јанићије Кукочевић, председник, Гајо Васиљевић, потпредседник, Војислав Марковић, секретар, Мићун Павићевић, организатор и Жарко Трумић, блајник.

Српски народ у Канади у току првог светског рата, кроз СНО, као и у границама својих могућности, обидан допринос ослобођењу отаџбине. Од је приложио и богате новчане прилоге и за Српски Црвени крст и за сирочад српских ратника. Поред тога, СНО је играла видну улогу уприкупљању добровољаца за Солунски фронт. Њени новчани прилози најпре су послати преко Краљевског посланства у Лондону, затим преко Посланства у Вашингтону, (признаница бр. 1169 на 2.000 долара) а последњи прилог упућен је лично председнику Краљевске владе с намером за српску ратну сирочад у износу такође од 2.000 долара. Пријатна је потврђена признаницом председника Министарског савета са својеручним потписом

Стој. М. Протића под датумом 10. април 1919. године.

У време о којој је реч није било лако бити "странац" у Канади. Наши добровољци били су изложени знатним тешкоћама. СНО је настојала колико је могла и где је могла да заштити своје чланове и друге земљаке.

У почетку рата ови странци су се морали регистровати код власти и требало је да покажу да су из савезничких земаља. Они који нису били из савезничких земаља као напр. Бугари, Турци, Немци и Аустријанци, морали су да се јављају и региструју сваких четрнаест дана.

Већина усељеника изјавила је да је из савезничких земаља, иако то није био случај. Међутим, нови закон издат у мају 1918. године предвиђао је да сваки странац који нема пасоша и не може доказати своје порекло, мора у року од четрнаест дана да донесе документа од престаника државе из које је дошао. Ако то властима не покаже, биће кажњен глобом од 50 долара или затвором док не донесе тражена документа.

Наши људи нису много водили рачуна о томе, углавном због недовољног знања енглеског језика, а и верујући да као Срби долазе из савезничке земље. Међутим на дан 1. јуна 1918. године војна полиција изненада је упала у кафану у којој су се наши људи обично сакупљали, затраживши строго од свих пасоше. Они који су их показали остављени су на миру, док су они који их нису имали послати у затвор. Међу одведеним у затвор било је око педесет Срба, чланова Српске народне одбране у Канади. Њихов положај је био врло тежак, јер у то време у Канади није било српског Конзулата и нико није могао да се за њих заузме. Огранак СНО одмах је послао телеграм српском посланику у Вашингтону, као и професору Михајлу Пупину, који је у то време био почасни конзул у Њујорку, известили их о овом догађају и објаснивши им положај наших људи.

Следећег дана председник торонтске Општине добио је од канадске владе из Отаве наређење да пусти из затвора све оне људе који имају чланске карте СНО. Пошто је већина ухапшених оставила своје чланске карте код куће, слободни чланови СНО трчали су цео дан горе-доле да донесу карте својим пријатељима у затвору. Двојица Срба који нису били чланови СНО морали су да плате казну.

Убрзо на почетку првог светског рата затекло се у Канади приличан број усељеника из земаља са којима је Канада била у рату. Због тога су Канађани гледали на све странце са оторчењем и сматрали их својим непријатељима. Било је довољно да се претом укаже на извесног човека и каже како је он против Савезника, па да овај буде смећа ухапшен. Многи од тих невиних људи били су интернирани у Капулксесингу (Онтарио) све до завршетка рата. И мирновни уговор је био потписан, а ови људи још нису били на слободи.

Међу њима је био и велики број Срба са територије Аустро-Угарске. Све молбе које је у њихово име послала СНО нису имале успеха све до 1919. године када је конзул Краљевине СХС интервенисао у име СНО код канадске владе у Отави. Тада је влада пристала да пусти ове људе на слободу.

Другог јануара 1919. Б. М. Марковић је примио депешу на девет страница од конзула Анте В. Саферовића којом га овај упућује у Капулксесинг да као представник Конзулата и Српске народне одбране интервенише за Србе који су дошли из Србије, Црне Горе и са територије Аустро-Угарске и препоручи да ови људи буду пуштени. У позорију га је да ће бити лично одговоран за сваког пуштеног човека, те буде одржан и да не пропусти ни једног непријатеља, чак иако говори српски.

Када је стигао у Капулксесинг, Марковић је затекао шеснаест логора у којима су живели заробљеници. Логори су били олпољени бољшаквом жицом и пред улазом су стајали војници са бајонетима. Сваки логор је имао своју трпезарију, бербернију и спаваоницу са креветом до кревета.

Један по један, у пратњи оружаних војника, Срби из тих логора доведени су пред Марковића на испитивање. Нерасположени људи са дугим

брадама дужни су били да кажу своје име, родно место, годину рођења, када су дошли у Канаду, где су били када су ухапшени и зашто су ухапшени. Многи су током испитивања плакали као мала деца, причајући о својој ропству, које траје већ три-четири године без икаквог озбиљног разлога.

После два дана испитивања, Марковић је препоручио да се пуште 264 особе и оне су пуштене.

Тако су СНО и конзул Саферовић успели да помогну многим земљацима. Срби су били прва група која је пуштена из логора за интернице.

Ова два примера показују колики је углед имала Српска народна одбрана у Канади пред канадским властима и како је штитила и помагала своје чланове за време Првог светског рата.

Престанком рата, престала је привремено и свака активност у Канади, јер су се многи исељеници вратили у отаџбину.

Међутим током треће деценије тек минулог века Срби у Канади осетили су потребу да се опет уједине у једну организацију која би могла да спречи непријатељску, углавном комунистичку, пропаганду уперену против Југославије.

Ваш тих година - 1928. нешто доцније - када су отпочели напади на Југославију као државну целину, нарочито на српски Београд, напади који су долазили прво од бугарских комита (ВМРО) чија је централа за Канаду и САД била у Торонту, затим од хрватских сепаратиста и поготово од комуниста свих врста чији су агенти крстарили српским колонијама широм Канаде и тровали добру али наивну душу српских исељеника. Тек тада су се Срби почели комешати, бунити и припремати за организовање и удруживање у одбрану своје отаџбине од понижавања и клеветања многобројних непријатеља.

Били су то бурни дани. Сиремала се нова катастрофа. У том опасном времену, када су само нацисти и комунисти знали шта хоће, кроз своју су штампу за време светске бесспослице настојали да освоје и срце и душу исељеника. И тако, што су непријатељски напади на Београд били јачи утолико је идеја за организовање код Срба била све живља и зрелија. Срби у Торонту су 17. фебруара 1932. основали и преименовали СНО из дана првог светског рата у Југословенско-Канадско удружење, јер се сматрало, да организовање под овим новим именом најбоље може заштити идеју Југословенске државе. После торонтског основано је ЈКУ у другим српским насеобинама.

Септембра 1932. сазван је у Торонту конгрес на коме је узело учешћа шеснаест огранака. Конгресу је председавао југословенски Вицеконзул Никола Перацић из Монреала, који је био изабран за Почасног председника Удружења. Прву управу сачињавали су: Председник Исо Угелат, потпредседник Илија Масонич, секретар Душан Тепшић, блајник Пале Јершић организатор Б. М. Марковић.

Доцније потпредседници су били: Јован С. Михајловић, Живо Јоксимовић и Перо Булат, који је био председник од 1939. до времена када су се све наше организације ујединиле у Српску народну одбрану у Канади.

Удружење је у току десет година свога рада одиграло видну и корисну улогу. Оно је било познато канадским меријоним круговима и канадској јавности као солидна демократска организација, која, својим радом, служи за добро својој новој и својој старој отаџбини и свом народу. Активно чланство овог Удружења бројало је 2.000 чланова. Али, у највећем јеку активности, у ратно доба, изненада је дошао прелом. Вести о усташком покољу голоруких невиних Срба, направиле је узбуцну и оправдан прекрет у српским редовима. Иако је ЈКУ српска тјеревина (у редовима Удружења било је 96% Срба) ипак су Срби тражили промену у организацију са српским именом.

И тако, почетком 1942. када су потврђене вести о усташким зверствима, почело је ослепење са оснивањем огранака Српске народне одбране, тако да је већ 1943. у више српских колонија настао, поред огранака ЈКУ, и оgranак СНО.

Наставак на страни 9